

УДК 631.145:336.012.23

Кулик К.О.

аспірант кафедри «Фінанси і кредит»

Уманського національного університету садівництва

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

RESTRUCTURING AS THE MECHANISM OF THE FINANCIAL RECOVERY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена механізму проведення реструктуризації як однієї із важливих складових фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств. Розроблено пропозиції, спрямовані на подальший розвиток процесу реструктуризації, з метою покращення роботи підприємств в умовах кризи. Проведено аналіз фінансових показників, які впливають на проведення реструктуризації. Визначено місце реструктуризації підприємств у системі забезпечення їхньої конкурентної стійкості та намічені шляхи покращення їхнього фінансового стану.

Ключові слова: реструктуризація, механізм фінансового оздоровлення, рівень рентабельності, валова продукція, фінансовий результат.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена механизму проведения реструктуризации как одной из важных составляющих финансового оздоровления сельскохозяйственных предприятий. Разработаны предложения, направленные на дальнейшее развитие процесса реструктуризации, с целью улучшения работы предприятий в условиях кризиса. Проведен анализ финансовых показателей, влияющих на необходимость проведения реструктуризации. Определено место реструктуризации предприятий в системе обеспечения их конкурентной устойчивости, а также намечены пути улучшения их финансового состояния.

Ключевые слова: реструктуризация, механизм финансового оздоровления, уровень рентабельности, валовая продукция, финансовый результат.

ANNOTATION

The article is devoted to the restructuring mechanism as one of the important components of the financial recovery of agricultural enterprises. The proposals aimed on further development of the restructuring process, to improve the performance of enterprises in a crisis. The analysis of financial parameters was made that affects on the feasibility of restructuring. The place of the restructuring of enterprises in the system of their competitive sustainability was detected, and the ways to improve their financial condition were identified.

Keywords: restructuring, financial recovery mechanism, profitability, gross output, financial result.

Постановка проблеми. Ефективна діяльність сільськогосподарських підприємств передбачає постійний моніторинг з метою запобігання і виявлення тенденцій щодо їхньої діяльності та окреслення заходів щодо покращення фінансового стану. Особливо гостро постає проблема фінансового оздоровлення підприємств за кризових умов. У світовій і вітчизняній теорії та практиці одним із поширених засобів фінансового оздоровлення підприємств є реструктуризація. З огляду на сучасні тенденції у сільському господарстві, дослідження організаційних засад санаційної реструктуризації, виявлення особливостей реорганізації сільськогосподарських

підприємств, пошук напрямів їх оздоровлення шляхом проведення санаційної реструктуризації неплатоспроможних підприємств є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенням проблем реструктуризації займаються багато практиків та науковців. Серед них чільне місце посідають дослідження таких учених, як О.О. Терещенко, Б.М. Андрушків, А.В. Височин, В.М. Гриньова, І.О. Лепьохіна, І.І. Мазур, О.Б. Моргулець, В.С. Ніценко, О.М. Риженков, В.Д. Шапиро.

Творчим доробком зазначених і багатьох інших учених та науковців здійснено великий внесок в обґрунтування концептуальних основ процесу реструктуризації підприємств, однак поряд з цим низка актуальних завдань, серед яких формування системного підходу до обґрунтування економічної природи, змісту та детермінант якісної характеристики реструктуризації підприємств, потребують наукового їх дослідження та раціонального вирішення [1, с. 55].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особливу увагу при проведенні реформування слід приділяти питанням санаційної реструктуризації як обов'язкової умови та бази для проведення подальших якісних змін на підприємстві. Однак щодо окремих аспектів ще не досягнуто однастайності поглядів, є окремі дискусійні питання, які потребують подальшого дослідження. Зокрема, недостатня увага приділяється формуванню механізму реструктуризації сільськогосподарських підприємств, що ставить дану проблему в розряд актуальних.

Мега статті – висвітлення особливостей і головних етапів проведення реструктуризації сільськогосподарських підприємств як механізму фінансового оздоровлення.

Виклад основного матеріалу. За сучасних умов ринкової економіки значна кількість сільськогосподарських підприємств потребує структурної перебудови, оскільки переважна їх кількість перебувають на межі банкрутства. Вітчизняні виробники не можуть протистояти конкуренції з іноземними. Завданням перебудови є оздоровлення підприємств, які потерпають від низького рівня конкурентоспроможності, непродуманої стратегії бізнесу

та управління. Причини кризи суб'єктів аграрного виробництва зводяться до неефективної кредитної, податкової політики, відсутності обов'язкового страхування майна, диспаритету цін на промислову й аграрну продукцію тощо. Це потребує адаптації підприємств до мінливого ринкового середовища, орієнтації на його теперішні та майбутні потреби, переосмислення діяльності підприємств [2, с. 43]. Таким чином, їх відновлення і збереження можливе за рахунок проведення реструктуризації.

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та іншими нормативно-правовими документами передбачено використання реструктуризації, як ефективного засобу відновлення платоспроможності підприємств, який рекомендується включати до плану санації. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин щораз частіше виникають умови для ефективного використання реструктуризації як одного із шляхів оздоровлення економіки [3, с. 303].

Реструктуризацію підприємства можна визначити як комплекс організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатних привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшити обсяг випуску конкурентоспроможної продукції, підвищити ефективність виробництва [4]. Залежно від функціональної сфери підприємства можна виокремити такі види реструктуризації:

- фінансова – пов'язана з коригуванням активів і пасивів балансу підприємства, з метою підвищення його фінансової стійкості і збільшення вартості капіталу;
- виробнича – зміна структури підприємства, техніко-технологічних характеристик та організації роботи;
- управлінська – включає зміну типу організаційної структури управління, методів управління, кількісного та якісного складу трудового колективу і системи мотивації праці;

• організаційно-правова – полягає як у зміні форми власності (наприклад, шляхом приватизації), так зміні складу власників або належних їм частин власності [5, с. 146].

Необхідність реструктуризації і фінансового оздоровлення вітчизняних сільськогосподарських підприємств є нагальною проблемою, що пов'язана з погіршенням їхнього фінансового стану, яке спостерігалася в останні роки. Ця проблема певною мірою відноситься до сільськогосподарських підприємств Черкаської області, рівень рентабельності від операційної діяльності у 2013 р. склав 17,3%, або на 5,7 відсоткових пунктів менше порівняно з 2010 р. У 2013 р. чистий прибуток сільськогосподарських підприємств склав 1326,5 млн грн, або на 408,8 млн грн менше порівняно з 2010 р. У той же час зросла кількість збиткових підприємств до 17,9%, а сума збитків сягнула 315,9 млн грн. У 2012 р. збитковими було 10,6% сільськогосподарських підприємств, сума збитків становила 66,7 млн грн. Зменшилася також і кількість найманих працівників у 2013 р. на 4,3 тис. осіб порівняно з 2010 р. (табл. 1).

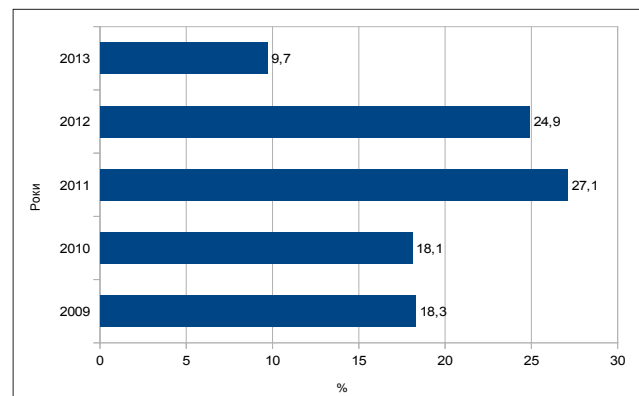

Рис. 1. Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Джерело: складено автором за даними [6, с. 88]

Таблиця 1

Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Черкаської області

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013 р. до 2010 р., у %
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	23,0	32,2	31,5	17,3	75,22
Чистий прибуток (збиток), млн грн	1735,4	2015,4	2553,9	1326,5	76,44
Підприємства, які отримали чистий прибуток					
відсотків до загальної кількості	77,9	88,2	89,4	82,1	105,39
фінансовий результат, млн грн	1846,3	2113,0	2620,6	1642,4	88,96
Підприємства, які отримали чистий збиток					
відсотків до загальної кількості	22,1	11,8	10,6	17,9	81
фінансовий результат, млн грн	110,9	97,6	66,7	315,9	284,85
Кількість найманих працівників, тис. осіб	38,9	35,9	34,9	34,6	88,95

Джерело: складено автором за даними джерела [6, с. 85]

Рівень сукупної рентабельності сільськогосподарських підприємств у 2013 р. склав 9,7%, що порівняно з 2009 р. на 8,6 відсоткових пункти менше (рис. 1).

Результати дослідження свідчать про зменшення обсягів виробництва продукції рослинництва на 30,6% порівняно із 2000 р. Нерентабельними культурами у 2013 р. були овочі відкритого ґрунту (-16,8%) і плоди (-31,6%). Прибутковим для аграріїв області було виробництво насіння соняшнику – 29,4%, цукрових буряків – 13,8%.

Збитковою залишається галузь тваринництва (табл. 2). Рентабельними були молоко – 16,6%, птиця – 28,7%, яйця – 49,5%. Збитковими для сільськогосподарських підприємств області у 2013 р. було виробництво продукції вівчарства (-63,2%) та продукція ВРХ (-38,4%).

Одним із найважливіших показників, які характеризують фінансовий стан підприємств, є аналіз виробництва валової продукції у постійних цінах 2010 р. Починаючи із 2000 р. у структурі валової продукції сільського госпо-

дарства продукція, виготовлена сільськогосподарськими підприємствами, має тенденцію до зростання і становить 14946,9 млн грн, або на 228,8% більше, ніж у 2010 р.

Таким чином, збитковість принаймні третини сільськогосподарських підприємств і нестабільний фінансовий стан їх більшості зумовлює застосування ефективних механізмів фінансового оздоровлення підприємств, зокрема, проведення реструктуризації.

Головними цілями реструктуризації сільськогосподарських підприємств є: підвищення ефективності роботи підприємства в цілому; адаптація до вимог оточуючого середовища; збереження життєздатності виробництва.

Загалом, реструктуризація підприємства є достатньо складним процесом, який потребує досконалої законодавчо-нормативної бази, чітких методичних інструкцій з проведення цього процесу, відповідної кваліфікації управлінського персоналу та значних фінансових вкладень [7, с. 47].

Для активізації процесів реструктуризації сільськогосподарських підприємств з метою підвищення ефективності діяльності доцільно приділити увагу вдосконаленню механізму реструктуризації та фінансового оздоровленню підприємств, який представлений на (рис. 3).

За допомогою цього механізму можна проводити реструктуризаційні перетворення сільськогосподарських підприємств з урахуванням накопиченого зарубіжного та вітчизняного досвіду проведення реструктуризації та застосування положень чинного вітчизняного законодавства, яке регулює цей процес. Упровадження перелічених заходів дасть змогу сільськогосподарським підприємствам приймати більш виважені та обґрунтовані рішення щодо реструктуризації форми ведення бізнесу в умо-

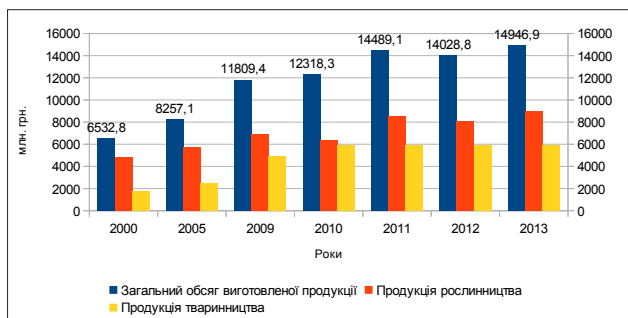

Рис. 2. Виробництво і структура валової продукції сільського господарства за категоріями господарств Черкаської області (у постійних цінах 2010 р.)

Джерело: складено автором за даними [6, с. 80]

Таблиця 2

Рівень рентабельності продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області, за роками

Показники	2009	2010	2011	2012	2013
Продукція сільського господарства	18,3	18,1	27,1	24,9	9,7
у тому числі					
Продукція рослинництва	24,1	25,2	36,3	30,6	10,8
Зернові культури	21,9	22,3	29,3	25,4	7,1
Насіння соняшнику	45,3	69,2	55,7	52,8	29,4
Цукрові буряки (фабричні)	31,2	20,2	78,4	48,8	13,8
Овочі відкритого ґрунту	15,4	-7,4	-21,2	-16,8	-5,3
Картопля	-31,0	14,4	11,8	-19,9	31,7
Плоди	-18,1	-71,4	-4,9	-31,6	-18,4
Продукція тваринництва	2,1	1,6	7,9	6,9	6,9
Молоко	8,7	17,0	20,5	2,5	16,6
М'ясо великої рогатої худоби	-18,6	-25,2	-16,5	-21,6	-38,4
Свиней	10,3	-10,2	-5,9	4,8	0,2
Овець	-26,5	-40,1	-45,5	-58,6	-63,2
Птиці	60,1	-8,2	-13,4	-3,7	28,7
Яйця	-4,3	4,3	27,3	59,8	49,5

Джерело: складено автором за даними джерела [6, с. 87]

вах кризи, сприятиме подоланню тимчасових техніко-економічних і фінансових труднощів. Упроваджений механізм реструктуризації та фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств дасть змогу отримати такі результати:

- збільшення вартості власного капіталу підприємств;
- погашення заборгованості з орендної плати;
- ліквідації поточної заборгованості із заробітної плати;
- покращення показників платоспроможності;
- зростання і стабілізація доходів сільськогосподарських підприємств;
- збільшення валового обсягу виробництва продукції;
- зниження собівартості продукції;
- зростання чистого прибутку та рівня рентабельності;
- придбання техніки за рахунок коштів інвесторів
- створення нових робочих місць.

Отже, науково-обґрунтоване проведення реструктуризації сільськогосподарських підприємств сприяє створенню повноцінних працюючих суб'єктів господарювання, що дасть змогу адаптуватися до ринкових умов господарювання, налаштування виробництва конкурентоспроможної продукції, що відповідає вимогам товарних ринків.

Висновки. Основною умовою виходу сільськогосподарських підприємств із кризового стану можна вважати реструктуризацію, яка є комплексним і складним процесом. Її необхідно проводити як логічний і добре спланований процес, який дозволить швидко подолати спад виробництва. Дотримання механізму реструктуризації підприємств сприятиме прийняттю оптимальних рішень на різних рівнях їх фінансового оздоровлення. Разом з тим успішно проведена реструктуризація сільськогосподарських підприємств закладе основу для генерації стійкої стратегії розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємства у майбутньому.

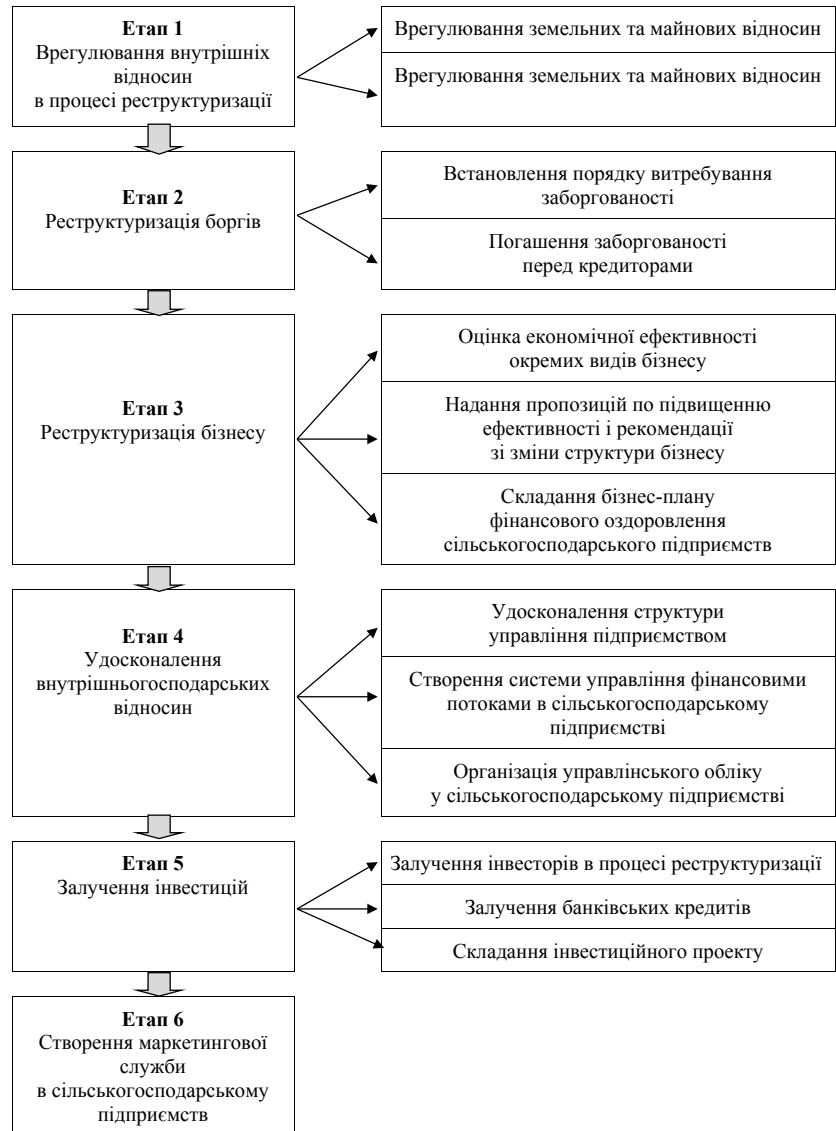

Рис. 3. Механізм реструктуризації та фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств

Джерело: складено автором

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ченаш В.С. Економічні основи процесу реструктуризації підприємств / В.С. Ченаш // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 5(10). – С. 55-61.
2. Думанська К.С. Реструктуризація підприємства як одна з

форм прояву його маркетингової політики / К.С. Думанська, Т.Д. Жолобова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 6. Т. 4. – С. 43-45.

3. Одінцева Н.Г. Теоретичні основи реструктуризації підприємств / Н.Г. Одінцева // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013. – № 11. – С. 302-307.
4. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (із внесеними змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр. – 2002. – 13 квіт.
5. Мішин С.І. Реструктуризація підприємства як інструмент антикризового управління / С.І. Мішин // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. – 2013. – № 137. – С. 142-151.
6. Статистичний щорічник Черкаської області за 2013 рік [Текст] / за ред. В.П. Приймак. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області, 2014. – 495 с.
7. Силкіна Ю. Активізація реструктуризаційних процесів в умовах кризового стану підприємств / Ю. Силкіна // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 144. – С. 44-47.